СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ” – Свищов
Факултет „Производствен и търговски бизнес”
Катедра „Икономика и управление на туризма”

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНОПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

ТУРИЗМЪТ В НОВОТО ХИЛЯДОЛЕТИЕ – СЪСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВИ

Сборник с доклади

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2019

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ

Почетен председател:
доц. д-р Иван Марчевски – Ректор на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов

Председател:
доц. д-р Петя Иванова
Членове:
проф. д-р Марияна Божинова
проф. д.и.н. Милко Палангурски
доц. д-р Мариана Янева
доц. д-р Тихомир Личев
гл. ас. д-р Любка Илиева
гл. ас. д-р Любомира Тодорова
гл. ас. д-р Павлин Павлов

МЕЖДУНАРОДЕН РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Председател:
проф. д-р Марияна Божинова – (България)
Членове:
проф. д-р Лариса Корганашвили (Грузия)
проф. д-р Алфред А. Розенблум (САЩ)
проф. д-р Алфонсо Варгас (Испания)
доц. д-р Петя Иванова (България)
доц. д-р Мариана Янева (България)
доц. д-р Татяна Манастерска (Полша)
доц. д-р Ю-Чен Чанг (Тайван)
доц. д-р Сергей Илькевич (Русия)
доц. д-р Насирли Бейтулла (Азербайджан)

Технически секретар – Емилия Станева

ISBN 978-954-23-1764-7

СЪДЪРЖАНИЕ

Доц. Петя Иванова
Вместо предговор 9

Пленарен доклад
Проф. М. Божинова
АКТУАЛНИ АСПЕКТИ НА УПРАВЛЕНИЕТО НА ТУРИСТИЧЕСКАТА ДЕСТИНАЦИЯ И БЪЛГАРСКАТА ПРОЕКЦИЯ 13

ТУРИСТИЧЕСКИ ПРОДУКТ И ИНОВАЦИИ

Prof. Andrey Zahariev, Assoc. Prof. Stoyan Prodanov, Head Assist. Prof. Emil Tsanov, PhD, Assist. Prof. Stefan Prodanov, PhD; Mariana Moneva-Dauo, Phd Student
PROJECT NOVAE AND INTERREG PROGRAMME – A NEW APPROACH FOR DEVELOPMENT OF THE LOWER DANUBE TOURIST DESTINATION 27

Доц. д-р Петя Иванова, докторант Симеон Симеонов
ХАРАКТЕРИСТИКА НА ТУРИСТА, ПРАКТИКУВАЩ КУЛИНАРЕН ТУРИЗЪМ 36

Доц. д-р Иванка Николова
ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА НАРАСТВАНЕ НА ПРИХОДИТЕ В ХОТЕЛИЕРСТВОТО 45

Доц. д-р Снежинка Кадиева
НЯКОИ НОВИ КОНЦЕПЦИИ ЗА ХОТЕЛИТЕ НА БЪДЕЩЕТО 53

Доц. д-р Ваня Василева, Йорданка Марчева
СЪВРЕМЕННИ ОСОБЕНОСТИ В РАЗВИТИЕТО НА РЕСТОРАНТЬОРСТВОТО В КИПЪР 62

Доц. д-р Снежана Иванова, Александрина Енева
ИНОВАЦИИТЕ В НОВИЯ ТУРИСТИЧЕСКИ СВЯТ 70

Доц. д-р Катя Илиева
РЕСУРСИТЕ НА СОЛЕНИТЕ ЕЗЕРА В АКВАТОРИЯТА НА БУРГАС И РОЛЯТА ИМ В РАЗВИТИЕТО НА АЛТЕРНАТИВНИ ВИДОВЕ ТУРИЗЪМ В РЕГИОНА 81

Гл. ас. д-р Любка Илиева
ИЗСЛЕДВАНЕ НА ИНСТРУМЕНТИТЕ ЗА ВЪЗДЕЙСТВИЕ
ВЪРХУ ИМИДЖА НА ТУРИСТИЧЕСКАТА ДЕСТИНАЦИЯ 91

Доктор Никола Гайдаров, докторант Ралица Георгиева
СПЕЦИАЛИЗИРАНИ ПРОДУКТИ НА ТУРОПЕРАТОРИТЕ
ПО ДЕЛОВИ И ХАЗАРТЕН ТУРИЗЪМ 98

Ст. преп. Маргарита Панчева
С ГРИЖА ЗА КЛИЕНТА ПРИ ПОДГОТОВКАТА И ПРОВЕЖДАНЕТО
НА ОРГАНИЗИРАНИ ОБИКОЛНИ ПЪТУВАНИЯ ИЗ БЪЛГАРИЯ,
ПРЕДНАЗНАЧЕНИ ЗА ФРЕНСКИ ТУРИСТИ.....108

Преп. д-р Севджан Сабриева
СЪВРЕМЕННО СЪСТОЯНИЕ НА ТУРИСТИЧЕСКАТА
ИНФРАСТРУКТУРА В ЮГОЗАПАДЕН РАЙОН ЗА ПЛАНИРАНЕ 117

Докторант Данаил Алеков
ДИНАМИЧНИ И СТАЦИОНАРНИ ТУРИСТИЧЕСКИ ПРОГРАМИ.....124

Докторант Илиян Дуков
ДЕТЕРМИНАНТИ НА ПОТРЕБИТЕЛСКОТО ТЪРСЕНЕ НА
ОРГАНИЗИРАНИ ЕДНОДНЕВНИ ПЕШЕХОДНИ ЕКСКУРЗИИ.....133

Mohamed Mostafa Albaz
THE ROLE OF SMART HUMAN RESOURCES IN IMPROVING THE
EFFICIENCY OF LOGISTICS INVESTMENT IN SMEs 141

ТУРИСТИЧЕСКИ БИЗНЕС И ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО

Доц. д-р Генка Рафаилова
ВЗАИМОВРЪЗКА МЕЖДУ КРЕАТИВНОТО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО
И ТУРИЗМА В БЪЛГАРИЯ 151

Доц. д-р Мария Станкова
ВЪЗМОЖНОСТИ НА ИНДУСТРИЯТА НА ТУРИЗМА ЗА СОЦИАЛНО
ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО 161

Доц. д-р Еленита Великова
АНАЛИЗ НА ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ЗА УДЪЛЖАВАНЕ НА СЕЗОНА
В БЪЛГАРСКИТЕ ТУРИСТИЧЕСКИ КУРОРТИ.....169

Gordana Stojmenović, проф. д-р Любчо Варамезов
ОПИТЪТ НА СРЪБСКИТЕ ПРОИЗВОДСТВЕНИ КОМПАНИИ
В LEAN ПРОИЗВОДСТВОТО.....179

Доц. д-р Светослав Илийчовски, доц. д-р Ася Панджерова
СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА НЕОБХОДИМИТЕ ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ЖЕНСКО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В ИТАЛИЯ, АНГЛИЯ И БЪЛГАРИЯ 187

Гл. ас. д-р Галя Кушева
АНАЛИЗ НА ДЕЙНОСТТА НА МЕСТАТА ЗА НАСТАНЯВАНЕ В КУРОРТЕН КОМПЛЕКС ПАМПОРОВО ПРЕЗ ЗИМНИЯ ТУРИСТИЧЕСКИ СЕЗОН ЗА ПЕРИОДА 2017-2019 г. 195

Гл. ас. д-р Венцислав Перков
ДИНАМИКА НА СЕЗОННОСТТА В ТУРИСТИЧЕСКИЯ БИЗНЕС 203

Гл. ас. д-р Илияна Кръстева
ВЪЗМОЖНОСТИ И ПЕРСПЕКТИВИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ВИНЕНИЯ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ 211

Гл. ас. д-р Цветелина Кабакчиева
ИНОВАТИВНОСТ В ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ФИРМИ 218

Ас. д-р Любомира Тодорова
ПРОЯВЛЕНИЕ НА СИВАТА ИКОНОМИКА В ТУРИСТИЧЕСКИЯ СЕКТОР НА Р. БЪЛГАРИЯ 227

Ас. д-р Павлин Павлов
ПЕРСПЕКТИВИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ВИНЕНИЯ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ 234

Ас. д-р Пламен Петров
ДИНАМИКА В РАЗВИТИЕТО НА ТУРИЗМА В БЪЛГАРИЯ – ТЕНДЕНЦИИ ЗА ПЕРИОДА 2014 – 2019 ГОДИНА 241

Асен Божиков
КИБЕРАТАКИТЕ – СЪЩЕСТВЕНО ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО ПРЕД ХОТЕЛИТЕ В ДИГИТАЛНАТА ЕРА 248

Докторант Таня Рисемова
ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ПОДОБРЯВАНЕ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРСКИ ОБЩИНИ ПО ТЕЧЕНИЕТО НА ДОЛЕН ДУНАВ 256

Докторант Жаклин Коен
ПРОЦЕСНО УПРАВЛЕНИЕ В ХОТЕЛИЕРСТВОТО ЗА УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ ОПЕРАЦИИТЕ В ПРЕДЕН ОФИС 264

Докторант д-р Владимир Бойчев
МЕДИЦИНСКИ ИЛИ МЕДИКАМЕНТОЗЕН ТУРИЗЪМ – ВЪЗМОЖНОСТИ И ПЕРСПЕКТИВИ 272

Докторант Зорница Златанова
МАРКЕТИНГОВИ ИЗСЛЕДВАНИЯ ПРИ ОЦЕНКА НА ТУРИСТИЧЕСКИ КОМПАНИИ, ОТНОСНО ПРИЛОЖЕНИЕТО НА ИНТЕРНЕТ МАРКЕТИНГА 281

ФИНАНСОВИ, ОТЧЕТНИ, ЗАСТРАХОВАТЕЛНИ И СОЦИАЛНИ ВЪПРОСИ НА ТУРИЗМА

Доц. д-р Людмил Найденов, гл. ас. д-р Марияна Павлова-Бънова
МЕСТНИ ДАНЪЦИ И ЕФЕКТИВНОСТ НА ТУРИСТИЧЕСКИЯ БИЗНЕС 291

Доц. д-р Маргарита Шопова
СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА РЕГИОНАЛНИТЕ РАЗЛИЧИЯ В ДЕЙНОСТТА НА МЕСТАТА ЗА НАСТАНЯВАНЕ НА ТУРИСТИ 301

Доц. д-р Галя Иванова - Кузманова
ПРОБЛЕМИ ПРИ СЧЕТОВОДНОТО ОТЧИТАНЕ НА РАЗХОДИТЕ ЗА БЕЗПЛАТНА ХРАНА В ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ 311

Ас. д-р Йордан Стефанов Йорданов
ПРОБЛЕМИ ПРИ ПЕНСИОННОТО ОСИГУРЯВАНЕ НА ЗАЕТИТЕ В ТУРИЗМА 318

Изследовател д-р Александрина Александрова АНАЛИЗ НА БАЗИСНИ ПОКАЗАТЕЛИ ОТНОСНО ТУРИЗМА В СТРАНИТЕ ЧЛЕНКИ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ 326

Докторант Росен Колев
НЕОБХОДИМОСТ ОТ НОВИ ПОДХОДИ ПРИ КАЛКУЛИРАНЕТО НА СЕБЕСТОЙНОСТТА 334

Докторант Димчо Шопов
ВЛИЯНИЕ НА ВИСОКАТА ДЪРЖАВНА ЗАДЛЪЖНЯЛОСТ ВЪРХУ ТУРИСТИЧЕСКАТА ИНДУСТРИЯ НА СТРАНИТЕ ОТ ЕС 342

Докторант Борислава Славова-Петкова
СОЦИАЛЕН ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ 351

МАРКЕТИНГОВИ, ТЪРГОВСКИ И УПРАВЛЕНСКИ АСПЕКТИ НА ТУРИЗМА

Проф. д-р Светла Ракаджийска
СИМВОЛИКА И КОМУНИКАЦИЯ ЗА ПОЗИЦИОНИРАНЕ НА ТУРИСТИЧЕСКА ДЕСТИНАЦИЯ.....359

Проф. д-р Стоян Маринов, д-р Галина Илиева
ТУРИСТИЧЕСКО ТЪРСЕНЕ НА ОБЩИНА НЕСЕБЪР КАТО ТУРИСТИЧЕСКА ДЕСТИНАЦИЯ.....368

Доц. д-р Иван Марчевски, доц. д-р Ваня Григорова
МАРКЕТИНГОВИТЕ МРЕЖИ ОТ ФИРМИ – СЪВРЕМЕННА ТЕНДЕНЦИЯ В ХОТЕЛИЕРСТВОТО В БЪЛГАРИЯ 375

Assoc. Prof., PhD Tatiana Manasterska, The President Stanislaw Wojciechowski
MANAGING AND MEETING THE DEMANDS OF OLDER TOURIST MARKET.....384

Доц. д-р Галина Захариева
ПРИНОС НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ УСЛУГИ ЗА РАЗВИТИЕ НА НАЦИОНАЛНАТА ИКОНОМИКА 390

Доц. д-р Искра Пантелеева
СТРАТЕГИЯ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ В ТУРИЗМА – НЯКОИ МЕТОДИКО-ОРГАНИЗАЦИОННИ ВЪПРОСИ..398

Доц. д-р Мариана Янева, доц. д-р Николай Цонев
КОНСУЛТАНТСКА ОЦЕНКА НА ПОТЕНЦИАЛА ЗА РАЗВИТИЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИ РАЙОН 404

Доц. д-р Соня Алексиева, Росен Петков
КОНКУРЕНТНО ПРЕДИМСТВО НА УСТОЙЧИВОТО ХРАНЕНЕ В ХОТЕЛИЕРСТВОТО – ПОТРЕБИТЕЛСКИ ПОЛЗИ, ПРОБЛЕМИ И ТЕНДЕНЦИИ.....414

Доц. д-р Иван Желев
ВЗАИМООТНОШЕНИЯ НА ЗАИНТЕРЕСОВАНИТЕ СТРАНИ ПРИ ФАСИЛИТИ МЕНИДЖМЪНТА НА ХОТЕЛИТЕ В БЪЛГАРИЯ.....423

Доц. д-р Пенка Горанова
КОНЦЕПЦИЯ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ХОТЕЛСКИ КОМПЛЕКС.....431

Доц. д-р Анатолий Асенов, докторант Зорница Крумова
ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТРЕЛСТВА И ПРЕД ЛИДЕРСТВОТО В ТУРИСТИЧЕСКИЯ СЕКТОР.....439

Гл. ас. д-р Емил Николов
ПОЗИТИВНИ ЕФЕКТИ ОТ ИНТЕГРИРАНЕТО НА КОРПОРАТИВНАТА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ В ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ ТУРИСТИЧЕСКАТА ИНУДСТРИЯ НА БЪЛГАРИЯ 447

Гл. ас. д-р Маргарита Мишева
ЕЛЕКТРОННА ТЪРГОВИЯ В ТУРИЗМА – ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦИИ, ПЕРСПЕКТИВИ.....454

Гл. ас. д-р Надежда Веселинова
ГЪВКАВОТО ЛИДЕРСТВО – ФАКТОР ЗА УСПЕШНИ ПРОЕКТИ В ТУРИЗМА 462

Гл. ас. д-р Зоя Иванова
ФОРМИРАНЕ ПОВЕДЕНИЕТО НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ В ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ 468

Гл. ас. д-р Милен Динков
СТРАТЕГИЧЕСКО УПРАВЛЕНИЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ДЕСТИНАЦИИ.....475

Гл. ас. д-р Галя Георгиева, гл. ас. д-р Иван Маринов
ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА МЕЖДУНАРОДНИЯ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ.....483

Гл. ас. д-р Тихомир Върбанов
ТЕОРЕТИЧНИ МОДЕЛИ ЗА ОЦЕНКА НА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА ТУРИСТИЧЕСКАТА ДЕСТИНАЦИЯ.....491

Гл. ас д-р Светослав Калейчев
ИДЕНТИФИЦИРАНЕ НА ПОЛОЖИТЕЛНОТО ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ МЕЖДУ РОБОТИЗАЦИЯТА И ТУРИСТИЧЕСКИЯ МАРКЕТИНГ.....499

Ас. д-р Бойчо Бойчев
ОРГАНИЗАЦИОННО-УПРАВЛЕНСКИ СТРУКТУРИ В ТУРИСТИЧЕСКИЯ БИЗНЕС 507

Доктор Веселина Портарска
МОДЕЛ ЗА УПРАВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ НА РАЙОН РИЛА-ПИРИН, С ЛОКАЦИЯ БАНСКО 515

Докторант Александър Димитров
ПРЕДИМСТВА НА МОБИЛНАТА ТЪРГОВИЯ (M-COMMERCE) В СЪВРЕМЕННОТО ХОТЕЛИЕРСТВО.....525

Д-р Мирослав Кръстев, ас. д-р Калоян Цветков
ОЦЕНКА НА ПОТРЕБИТЕЛСКИТЕ НАГЛАСИ ПРИ ПОСЕТИТЕЛИТЕ НА НЕДВИЖИМИ КУЛТУРНИ ЦЕННОСТИ.....534

Докторант Кристина Георгиева
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ПОЗИЦИОНИРАНЕТО НА ТУРИСТИЧЕСКА ДЕСТИНАЦИЯ БЪЛГАРИЯ.....543

Докторант Йоана Огнянова
ВЛИЯНИЕ НА БРАНДИНГА НА КУЛИНАРНАТА ДЕСТИНАЦИЯ ВЪРХУ МОТИВАЦИЯТА НА ТУРИСТИТЕ.....551

Докторант Ирина Карадакова
ИЗМЕРЕНИЯ НА ЛОЯЛНОСТТА В ТУРИЗМА.....557

Докторант Ивайло Иванов
АКТУАЛНИ ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА ХОТЕЛСКИТЕ ОНЛАЙН РЕЗЕРВАЦИОННИ СИСТЕМИ.....566

Докторант Нина Костадинова
ЛИДЕРЪТ – КЛЮЧОВ ФАКТОР ЗА ЕФЕКТИВНОСТ НА ЕКИПНАТА РАБОТА В ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ.....575

ПРАВНИ, ИСТОРИЧЕСКИ И КУЛТУРНИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ТУРИЗМА

Проф. д-р Таня Парушева
ОПАЗВАНЕ И СЪХРАНЯВАНЕ НА РЕСУРСИТЕ НА КУЛТУРНИЯ ТУРИЗЪМ ЗА БЪДЕЩЕТО.....583

Доц. д-р Тихомир Личев
РАЗВИТИЕ НА КУЛТУРНИЯТ И КУЛТУРНО ПОЗНАВАТЕЛЕН ТУРИЗЪМ ПО ДУНАВСКОТО КРАЙБРЕЖИЕ.....589

Доц. д-р Милена Стоянова, доц. д-р Ивайло Владев
СКАЛНИТЕ МАНАСТИРИ В СЕВЕРОИЗТОЧНА БЪЛГАРИЯ КАТО ТУРИСТИЧЕСКИ ОБЕКТИ ЗА РАЗВИТИЕ НА КУЛТУРЕН И РЕЛИГИОЗЕН ТУРИЗЪМ.....597

Доц. д-р инж. Стойна Цвяткова, маг. Емилия Маринова
ПОТРЕБИТЕЛСКО ТЪРСЕНЕ И НЕОБХОДИМОСТ ОТ СЪЗДАВАНЕ НА ИНОВАТИВЕН МОДЕЛ ЗА ИНТЕГРИРАН ТУРИСТИЧЕСКИ ПРОДУКТ В СВИЩОВ, С ЕЛЕМЕНТИ НА КУЛТУРЕН, ДУХОВЕН И РЕЛИГИОЗЕН ТУРИЗЪМ.....605

Dr. Mahmoud Khalifa, Assoc. Prof
THE ANALYSES OF PUBLIC POLICIES FOR THE REVITALIZATION OF THE TOURISM SECTOR IN EGIPT AFTER THE 30th OF JUNE REVOLUTION....614

Д-р Константин Григоров
МЕСТНИ ОРГАНИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ТУРИЗМА И ТЕХНИТЕ КОМПЕТЕНЦИИ 620

ПРОСТРАНСТВЕНИ И ЕКОЛОГИЧНИ ВЪПРОСИ НА ТУРИЗМА

Проф. д-р Константин Калинков
ОСНОВА ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТЕРИТОРИЯТА НА БЪЛГАРСКИТЕ ЧЕРНОМОРСКИ КУРОРТИ 629

Доц. д-р Петя Иванова
УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА ЧРЕЗ РЕАЛИЗИРАНЕ НА ПРОЕКТИ 640

Доц. д-р Марина Николова
УСТОЙЧИВ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРСКИТЕ ЗАЩИТЕНИ ЗОНИ И ТЕРИТОРИИ 651

Доц. д-р Иван Килимперов, доц. д-р Красимир Александров
ВЪЗМОЖНОСТИ И ПРЕЧКИ ПРЕД РАЗВИТИЕТО НА СПЕЦИАЛИЗИРАНИ ВИДОВЕ ТУРИЗЪМ НА ТЕРИТОРИЯТА НА ТУРИСТИЧЕСКИ РАЙОН „ТРАКИЯ“ 658

Гл. ас. д-р Нели Веселинова, проф. д-р Веселин Бояджиев
ТУРИЗЪМ, РУРАЛИЗЪМ И ДЕМОГРАФСКАТА КАТАСТРОФА 664

Гл. ас. д-р Румен Недков
ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА СВОГЕ 673

Гл. ас. д-р Явор Станев
РАЗВИТИЕ НА ИНДУСТРИАЛНИЯ СЕКТОР ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА ЖИВУЩИТЕ В КРАЙДУНАВСКИЯ РЕГИОН 680

Докторант Иво Балевски
СЕЛСКИЯТ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ - ЕДНА РАЗЛИЧНА ГЛЕДНА ТОЧКА....686

Докторант Владо Божилов
ДОБРИ ПРАКТИКИ В „ЗЕЛЕНА“ ПОЛИТИКА В ХОТЕЛИЕРСТВОТО..693

ИЗСЛЕДВАНИЯТА И ПРЕПОДАВАНЕТО В ОБЛАСТТА НА ТУРИЗМА

Доц. д-р Александр Аверин
DIGITAL-СТРАТЕГИИ ПРОДВИЖЕНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ ПОДГОТОВКИ КАДРОВ ИНДУСТРИИ СПОРТА И ТУРИЗМА 703

Старший преподаватель Юлия Иванова
ОСОБЕНОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ИМИДЖА И ПРОДВИЖЕНИЯ УНИВЕРСИТЕТОВ ТУРИСТКОГО ПРОФИЛЯ НА МЕЖДУНАРОДНОМ РЫНКЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УСЛУГ 711

Доц. д-р Ирена Емилова
МЕТОДЪТ „АНАЛИЗ НА СЛУЧАЙ“ ПРИ ПОДГОТОВКАТА ПО ДИСЦИПЛИНАТА „ЕКОТУРИЗЪМ И ИНФРАСТРУКТУРА“..... 719

Докторант Стилияна Басмаджиева
РАЗРАБОТВАНЕ НА МЕТОДОЛОГИЧНА РАМКА ЗА АНАЛИЗ НА МАКРОУПРАВЛЕНИЕТО НА ЗДРАВНИЯ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ 724

Жилкова Ю. В., Макаренко З. В.
К ВОПРОСУ ОБ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ЗНАЧЕНИИ ЭКСКУРСИИ 734

СТУДЕНТСКИ НАУЧНИ ДОКЛАДИ

Магистър Невена Руменова Лясковa
МУЗЕИТЕ НА ВЕЛИКО ТЪРНОВО - ОТ МИНАЛОТО ДО НОВОТО ХИЛЯДОЛЕТИЕ..... 749

Бакалавър, Анжелина Василева
РАЗКРИВАНЕ НА ПОТЕНЦИАЛ ЗА ТУРИСТИЧЕСКИ АТРАКЦИИ В ПРИРОДНО-КЛИМАТИЧНИТЕ И КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКИ ДАДЕНОСТИ НА ГРАД СВИЩОВ 755

Студент Петя Костова
ИКОНОМИКАТА НА ПРЕЖИВЯВАНИЯТА И НЕЙНОТО ВЪЗДЕЙСТВИЕ ВЪРХУ ТУРИЗМА 762

Студент Фелия Попова
ПРИЛОЖЕНИЕ НА ДИГИТАЛНИЯ МАРКЕТИНГ В ТУРИЗМА..... 769

Студент Марта Лазарова
ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВИ В ТУРИЗМА..... 776

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНОПРАКТИЧЕСКА
КОНФЕРЕНЦИЯ

ТУРИЗМЪТ В НОВОТО ХИЛЯДОЛЕТИЕ – СЪСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВИ

Свищов, 11-12 октомври 2019 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 10-годишнината от създаването на специалност „Икономика на туризма“ в Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов

ISBN 978-954-23-1764-7

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов”
Свищов, ул. Градево № 24

МЕДИЦИНСКИ ИЛИ МЕДИКАМЕНТОЗЕН ТУРИЗЪМ – ВЪЗМОЖНОСТИ И ПЕРСПЕКТИВИ

Докторант д-р Владимир Бойчев Бойчев
Университет за Национално и Световно Стопанство – София
Икономика на Туризма

Резюме: *Терминът медицински или медикаментозен туризъм все повече се асоциира с пътуване до друга страна или регион за медицински грижи на по-ниска цена или за достъп до медикаментозно или медицинско лечение, което може да не е достъпно в родината или региона на местоживеене. В продължение на десетилетия хората пътуват до популярни медицински центрове, разположени в поевтини райони на света за различни видове хирургични операции, стоматологични или офталмологични процедури, лечение свързано с фертилитета или единствено, за да закупят легално, лекарства, необходими за тяхното лечение. Сериозни проучвания, проведени в областта, установяват, че около 17% от хората не изключват възможността да отидат в чужбина, за да получат специфични медицински грижи или медикаментозно лечение. Медицинският туризъм може да представлява нов път за развитие на бизнес туризма, чрез предоставяне на пакетни услуги, включващи преглед от лекар, самолетни билети, хотелско настаняване, храна и не на последно място развлечения. Съществуват редица местни икономически фактори, които също трябва да бъдат взети под внимание, при условие че тази практика стане широко разпространена. Какво е въздействието на този вид трансфер на хора в предоставянето на здравни грижи, които не се намират в зоната, в която живее лицето, ще бъде обект на наблюдение от специалистите в областта и ще отвори на все повече въпроси относно икономическите и морални аспекти на това ново направление в туристическата индустрия.*

Ключови думи*: медицински, туризъм, доход, развиващи се страни, здравни, услуги, туристи*

1. Въведение

От древни времена туризмът е инструмент за социални, културни, религиозни и икономически явления. Напредъкът във възможностите за пътуване, престой и информационни и комуникационни

технологии допълнително е улеснил преместването от едно място на друго за развлечение, бизнес, образование или медицински цели. Процъфтяващата икономика има далечни последици за всички сектори на човешкото развитие, включително здравето. Това важи за всички страни в преход.

Въпреки че няма емпирично проверими статистически данни относно степента на развитие на медицинския туризъм, наличната информация предполага, че значителен брой пациенти пътуват с цел здравни услуги до развиващите се страни. Според доклад на Oxford Economics и Visa около 11-14 милиона души пътуват в чужбина за получаване на здравни услуги.

Броят на медицинските туристи във всички страни през 2017 г. се оценява на 14-16 милиона (Patients Beyond Borders. Medical tourism statistics and facts. https://patientsbeyondborders.com/medical-tourism-statistics-facts, 22.08.19). Броят на медицинските туристи в света се очаква да нарасне с 25% на годишна база (Braverman B. 1.4 million Americans will go abroad for medical care this year. Should you? http://www.thefiscaltimes.com/2016/08/17/14-Million-Americans-Will-Go-Abroad-Medical-Care-Year-Should-You, 22.08.19).

Финансовите аспекти от медицинския туризмът са сериозни. Средната цена за всеки медицински турист се изчисляват на 3 800 - 6000 щатски долара (в брой) на посещение (Patients Beyond Borders. Medical tourism statistics and facts. https://patientsbeyondborders.com/medical-tourism-statistics-facts, 22.08.19), а общият разход на година в световен мащаб - 45-72 милиарда щатски долара. Стойността на целия медицински туристически сектор на година е приблизително 439 милиарда щатски долара (Braverman B. 1.4 million Americans will go abroad for medical care this year. Should you? http://www.thefiscaltimes.com/2016/08/17/14-Million-Americans-Will-Go-Abroad-Medical-Care-Year-Should-You, 22.08.19).

Очаква се до 2023 г. глобалният пазар на медицински туризъм да достигне 226 762,7 милиона щатски долара. Регионът на Пасифика държи най-големия дял от 43,7% от световния пазар. Ортопедичните / гръбначни услуги притежават най-голям пазарен дял от 14,9% в световния пазар на медицински туризъм и се очаква той да достигне 27 902,8 милиона щатски долара до края на 2023 година. В световен мащаб онкологията / ракът е най-бързо развиващият се сегмент и се очаква да нарасне със скорост от CAGR 21,9% до 2023 година, поради непрекъснато нарастващото разпространение на различни видове рак (https://www.medgadget.com/2018/06/medical-tourism-market-2018-size-

and-share-by-treatment-types-orthopedicspine-treatments-cosmetic-treatments-and-forecast-to-2023.html, 22.08.19).

Медицинският туризъм (МТ) включва пътуване до здравно заведение в друга държава за получаване на необходимото медицинско / хирургично лечение на много по-ниска цена, което често е свързано със спестяванията, които се пренасочват към почивка.

Целта на настоящия доклад в светлината на прогнозираният ръст на медицински туризъм е да се представят неговите възможности и перспективи. Медицинският туризъм крие както ползи, така и рискове, поради което се изисква не просто възприемане на потенциалните икономически печалби, а и забелязване на значими макроструктурни проблеми за целите на регулаторите.

2. Глобалният пазар на здравни услуги

Международният пазар на здравни услуги се е появил в края на 19 век, когато пациенти от по-слабо развити части на света с необходимите ресурси са започнали да пътуват до големи медицински центрове в Европа и Съединените щати, за да получат диагностична оценка и лечение, което не е било достъпно в техните собствени държави. Ситуацията е много различна съгласно модела на медицинския туризъм, при който пациенти от силно развити страни пътуват до по-слабо развити страни, заобикаляйки медицинските грижи, които се предлагат в тяхната общност, които са недостъпни или нежелани от тях. Медицинските туристи биха предпочели да направят голяма операция в болница в родния си град или регионален център, ако смятат, че това е възможно или разумно. Въпреки това тези пациенти се чувстват притиснати да балансират своите здравни нужди спрямо своите съображения и медицинските проблеми могат да бъдат подчинени на други проблеми. Съвременните технологии позволяват на потенциалните медицински туристи да изследват и организират своите здравни грижи навсякъде по света директно от домашния си компютър или посредством съвети и съдействие на агенция за медицински туризъм.

За пациентите от силно индустриализираните страни основната причина за медицинско обслужване в по-слабо развитите страни е атрактивно ниската цена. Такива пациенти, водени от разходите, избират да приемат неудобството и несигурността на офшорното здравеопазване, за да получат услуга на цена, която могат да си позволят (Kher, 2006). Възможността за запазване на ограничените финансови ресурси и защита на собствения капитал в тяхната родна страна засилва тяхната несигурност. Milstein и Smith (2006) описват тези пациенти

като хора „със среден доход, избягващи обедняването чрез скъпи, здравно необходими операции….“. Другата група, която преследва медицински туризъм, са хора, които търсят козметична хирургия, реконструкция на зъби, лечение на фертилитет, процедури за промяна на пола и други лечения, които не са обхванати от здравното осигуряване. Общото в двете групи е, че ресурсите им са адекватни за закупуване на здравни грижи в дестинации за медицински туризъм, но недостатъчни, за да си ги позволят на техния местен пазар.

За пациентите от страни, в които здравната система контролира достъпа до услуги, основната причина да изберат офшорна медицинска помощ е да заобикалят забавянията, свързани със списъци за чакане. Националните здравни програми обикновено не покриват разходите за козметична хирургия и подобни услуги.

Пациентите също пътуват до офшорни медицински дестинации, за да получат процедури, които не са широко достъпни в техните страни. Например терапията със стволови клетки може да не е налична или ограничена в индустриализираните страни, но може да бъде много по-достъпна на пазара на медицински туризъм. Някои пациенти, особено тези, които са подложени на пластична хирургия, процедури за смяна на пола и лечение на наркотична зависимост, избират да отидат до дестинации за медицински туризъм, защото са по-уверени, че тяхната конфиденциалност ще бъдат защитена далеч от дома. И накрая, някои пациенти получават медицински грижи в чужбина като така те получават и възможност да пътуват до екзотични места и да починат в достъпна луксозна среда. Въпреки че агентите за медицински туризъм и професионалните туристически специалисти могат да популяризират този аспект на „туризма“, рекреационната стойност на пътуването има все по-голямо значение за пациенти със сложни, сериозни медицински проблеми.

Основната причина, поради която медицинските центрове в развиващите се страни са в състояние да предоставят евтини здравни услуги, е пряко свързана с икономическия статус на страната. Всъщност цените за медицинските грижи в дестинация обикновено съответстват на брутния вътрешен продукт на глава от населението, който зависи от нивата на доходите. Съответно таксите за здравни услуги са съответстващи на нивото на икономическо развитие, на което се предоставят услугите. Ниските административни и медицински разходи в чужбина също допринасят за достъпността на офшорната медицинска помощ.

Важно съображение в медицинския туризъм е потенциалното въздействие върху жителите на страните на дестинацията. Mattoo и Rathindran (2006) предполагат, че приходите, генерирани от развиващите се страни, предоставящи медицински услуги на чуждестранни пациенти, създават възможности за подобряване на достъпа и качеството на грижите, достъпни за гражданите на тези страни. Bookman и Bookman (2007) подчертават, че правителството на съответната страна трябва да прилага подходящи политики за макроикономическо преразпределение, за да гарантира, че местните жители на тези държави действително осъзнават потенциалните ползи от медицинския туризъм. Chinai и Goswami (2007) изразяват опасения, че медицинският туризъм може сериозно да наруши равнището на грижи за местните жители, отразявайки се неблагоприятно на разпределението на работната сила.

3. Проблемни аспекти за развитие на медицинския туризъм

Въпреки че медицинският туризъм може да помогне за покриване на неудовлетворени нужди свързани с достъп до здравни грижи за граждани от по-малките страни, които не разполагат с инфраструктура за лечение от по-висок клас, той е бил подложен на критики за лоши стандарти свързани с безопасност и контрол на инфекциите и предоставяне на незаконни, неетични или съмнителни процедури (Runnels V, Turner L., 2011). Тези аспекти пораждат опасения за здравето и безопасността, както и повдигат някои етични въпроси. Както бе отбелязано в проучване на Обединеното кралство от 2013 г., „понастоящем няма указания или регулации относно риска или безопасността за жителите на Обединеното кралство, които възнамеряват да получат лечение в чужбина“ (Hanefeld J, Horsfall D, Lunt N, Smith R., 2013). Други изтъкват, че в организациите доставчици „липсват стабилни клинични правила за управление и процедури за осигуряване на качество“ (Lunt N, Smith R, Exworthy M, Green ST, Horsfall D, Mannion R.,2011). Преди десетилетие ситуацията е била накратко обобщена по следния начин: необходима е регулация за защита на здравето на медицинските туристи (Lee C, Spisto M., 2007); правителствата, предлагащи такива услуги, трябва да регулират отрасъла, „за да се гарантира, че нетните ефекти за техните собствени граждани са положителни“ (Chen YY, Flood CM., 2013). Под регулация се има предвид всяка форма на приложима държавна мярка, „предназначена да повлияе на бизнес или социално поведение“, която се разпростира до правила, регулиращи „всички форми на социални или икономически влияния“

(Baldwin Robert, Cave Martin,, 2011); както и на доброволни или саморегулирани системи. Основните области, в които се пресичат медицинският туризъм и държавната (публична) здравна уредба, включват:

• образование за и регулиране на здравните специалисти, имайки опасения, че те могат да не следват приети стандарти в своите дестинации спрямо тези в страни с международни пациенти (Uys LR, Coetzee L., 2013),

• промените в системите за акредитация на дестинацията за настаняване на международно обучени доставчици, работещи в лечебни заведения за туризъм, биха могли да понижат квалификационните стандарти (Crooks VA, Cohen IG, Adams K, Whitmore R, Morgan J., 2015).

• акредитация на здравни заведения, със загриженост относно неадекватните държавни стандарти или надзор (Mate KS, Rooney AL, Supachutikul A, Gyani G., 2014)

• предоставяне на услуги, които са незаконни в родината на международния пациент и / или са недоказани или неефективни лечения (Cohen, 2012)

• ролята на нерегулирани или саморегулирани посреднически услуги за медицински туризъм, като брокери по медицински туризъм, онлайн сайтове или специализирани програми за обучение или сертификати за медицински туризъм, които съществуват извън публично регламентираните професии.

• потенциална липса на правна защита в случаи на предполагаеми медицински злоупотреби, при които страните на местоназначение може да нямат подходящи средства за международни пациенти, съгласно които пациентите да преследват претенции (Snyder J, Crooks VA, Adams K, Kingsbury P, Johnston R., 2011)

• липса на изисквания за пълно споделяне на медицински досиета / записи, било то от международния пациент при заминаване, или от доставчика на медицински туризъм при завръщането на пациента (Runnels V, Labonté R, Packer C, Chaudhry S, Adams O, Blackmer J., 2014)

• лош надзор на потенциално разпространение на екстремна резистентност към лекарства или антимикробни инфекции, с които могат да се върнат международни пациенти, което може да доведе до разпространение в тяхната страна Crooks VA, Turner L, Cohen IG, Bristeir J, Snyder J, Casey V, et al., 2013)

• пресечната точка между политиките и регулациите на национално ниво (или липсата на такива) и международното право, по-спе-

циално основните задължения за правата на човека, които изискват правителствата да гарантират, че приватизацията на здравните пазари (включително тези за медицински туризъм) или действия на трети страни (като медицински туристически брокери) не нарушават правото на националните граждани на здравеопазване и услуги, свързани със здравето (Hallo De Wolf A, Toebes B., 2016).

Заключение (Изводи)

Глобалният пазар на медицински туризъм се разраства бързо и се очаква да достигне своя пик до 2023 година, поради наличието на много възможности. Наличието на рентабилни лечения, качествено обслужване и по-малък период на изчакване, увеличаване на гериатричната популация и увеличаване на разпространението на болестите стимулират растежа на пазара. Освен това, качеството на лечението и повишаването на жизнения стандарт допринасят за растежа на пазара. Въпреки това, комуникационните или езиковите бариери и усложненията, дължащи се на пътуване преди и след операция, могат да ограничат растежа на пазара. Основното предизвикателство пред пазара е да се контролират незаконните практики като трафика на органи.

Затова ключово предизвикателство и фактор, който ще формира пейзажа за развитие на медицинския туризъм е неговото регулиране. Коя институция, министерството на здравеопазването и/или това на туризма, трябва да е отговорна трябва да бъде обект на бъдещи дебати. Например, Министерството на здравеопазването може да запази определени регулаторни правомощия по отношение на медицинския туризъм от гледна точка на професионално лицензиране, акредитация на съоръженията и мониторинга на услугите по контрол и качество на здравеопазването. Това разграничение на търговска правна уредба от правната уредба на здравеопазването може да даде предимство на доставчиците на медицински туризъм от гледна точка на получаване на промоционална подкрепа от държавни институции, които не са свързани със здравеопазването като например Министерство на икономиката и Министерство на външните работи. Може да се твърди, че не е подходящо здравно министерство в бедна страна с недостатъчно финансирана система за обществено здравеопазване да промотира частния сектор, обслужващ по-платежоспособни международни пациенти.

Всъщност това е спорен въпрос: доколкото медицинският туризъм не е лекарски бизнес, а корпоративен бизнес, а Министерството

на здравеопазването трябва да регулира цялата система, включително частния сектор.

ЛИТЕРАТУРА

Baldwin Robert, Cave Martin, Lodge Martin. Understanding Regulation. 2011. Global and International Regulation; pp. 425–440.

Bookman MZ, Bookman KR. Medical tourism in developing countries. New York, NY: Palgrave Macmillan Ltd; 2007. pp. 169–185.

Chen YY, Flood CM. Medical Tourism's impact on health care equity and access in low-and middle-income countries: making the case for regulation. J Law Med Ethics. 2013;41(1):286–300. doi: 10.1111/jlme.12019

Chinai R, Goswami R. Medical visas mark growth of Indian medical tourism. Bull World Health Organ. 2007; 85:164–165

Cohen G. Circumvention tourism. Cornell Law Rev. 2012;97(6):1309–1398.

Crooks VA, Cohen IG, Adams K, Whitmore R, Morgan J. Inbound medical tourism to Barbados: a qualitative examination of local lawyers' prospective legal and regulatory concerns. BMC Health Serv Res. 2015;15(291):1–8.

Crooks VA, Turner L, Cohen IG, Bristeir J, Snyder J, Casey V, et al. Ethical and legal implications of the risks of medical tourism for patients: a qualitative study of Canadian health and safety representatives' perspectives. BMJ Open. 2013;3(2):e002302. doi: 10.1136/bmjopen-2012-002302

Hallo De Wolf A, Toebes B. Assessing private sector involvement in health care and universal health coverage in light of the right to health. Health Hum Rights. 2016;18(2):79–92.

Hanefeld J, Horsfall D, Lunt N, Smith R. Medical tourism: a cost or benefit to the NHS? Van Baal PHM, editor. PLoS One. 2013;8(10):e70406. doi: 10.1371/journal.pone.0070406

Kher U. Outsourcing your heart. Time. :44–47. May 29, 2006.

Lee C, Spisto M. Medical tourism, the future of health services. Proceedings of the 12th International Conference on ISO 9000 and TQM. Taiwan RoC : National Chin-Yi University of Technology, 2007. p. 1–7. In: Ho SKM, editor. Proceedings of the 12th international conference on ISO 9000 and TQM [internet]. Taiwan RoC: National Chin-Yi University of Technology; 2007.

Lunt N, Smith R, Exworthy M, Green ST, Horsfall D, Mannion R. Medical Tourism: Treatments, Markets and Health System Implications: A scoping review [Internet]. Paris: OECD Directorate for Employment, Labour and Social Affairs; 2011 [cited 2014 Mar 21]. Available from: http://www1.oecd.org/els/health-systems/48723982.pdf

Mate KS, Rooney AL, Supachutikul A, Gyani G. Accreditation as a path to achieving universal quality health coverage. Glob Health. 2014;10(1):68–76. doi: 10.1186/s12992-014-0068-6.

Milstein A, Smith M. America's new refugees – seeking affordable surgery offshore. N Engl J Med. 2006; 355:1637–1640

Mattoo A, Rathindran R. How health insurance inhibits trade in health care. Health Affairs. 2006; 25:358–368.

Runnels V, Turner L. Bioethics and transnational medical travel: India,"medical tourism," and the globalisation of healthcare. Indian J Med Ethics. 2011;8(1):42–44.

Runnels V, Labonté R, Packer C, Chaudhry S, Adams O, Blackmer J. Canadian physicians' responses to cross border health care. Glob Health. 2014;10(20):1–7.

Snyder J, Crooks VA, Adams K, Kingsbury P, Johnston R. The "patient"s physician one-step removed': the evolving roles of medical tourism facilitators. J Med Ethics. 2011;37(9):530–534. doi: 10.1136/jme.2011.042374.

Uys LR, Coetzee L. Transforming and scaling up health professional education and training policy brief on accreditation of institutions for health professional education [internet]. Geneva, Switzerland: World Health Organization; 2013

https://www.medgadget.com/2018/06/medical-tourism-market-2018-size-and-share-by-treatment-types-orthopedicspine-treatments-cosmetic-treatments-and-forecast-to-2023.html